

BERE

református templom

Biserica reformată din **BEREA**

Az Árpád-korban a Kaplony nemzetseg birtokolta a települést, amelynek első írásos említése 1204-ból származik. Bere az egyik legkorábbi, oklevelesen is igazolható szerzeményük, amelyen később a rozsályi Kún családdal illetve a Darahiakkal és a Csák nemzetsegbeli Bereiekkel osztoznak. A Kaplony nemzetseg e birtokán alighanem már a XII. század folyamán épülhetett egy templom, melynek Simon nevű lelkésze az 1332-1334. esztendőkre vonatkozó

pápai tizedjegyzék szerint a szatmári főesperesség egyik leggyengébb befizetője volt. A Gutkeled nembeli Balkányi János felesége és a Csák nemzetsegbeli Terebesi Miklós között eldöntendő kegyúri joggyakorlás okán, Szentlélek titulussal, 1338-ban említik közvetlenül a templomot. A kegyúri jog az utóbbit illette meg. Egy pápai supplicatioban, 1428-ban tűnik föl ismét a berei templom.

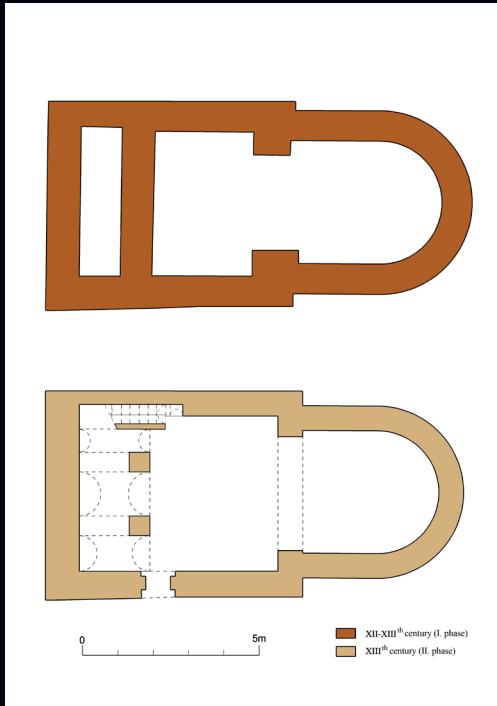
În epoca Arpadiană, așezarea s-a aflat în proprietatea neamului Kaplony, fiind menționată pentru prima oară în documente în 1204. Berea este una dintre cele mai timpurii achiziții ale lor, despre care ne-au rămas mărturii scrise, pe care mai târziu au împărțit-o și cu familiile Kún din Rozsály, respectiv Darahi și familia Berei din neamul Csák. Pe acest domeniu al neamului Kaplony a fost ridicată o biserică probabil încă în cursul secolului al XII-lea,

preotul ei cu numele de Simion este menționat în registrele de dijmă papală din anii 1332-1334 drept unul dintre cei mai săraci plătitorii ai protopopiatului de Sătmar. Biserica apare în 1388, cu hramul Sfântul Spirit, în cursul deciderii jurisdicției senoriale între soția lui Ioan Balkányi din neamul Gutkeled și Nicolae Terebesi din neamul Csák. Biserica apare din nou în 1428, într-o suplicație papală.

During the Árpád dynasty, the settlement was owned by the Kaplony clan and the first document, which mentions the village dates back to 1204. Berea was one of their oldest possessions recorded in early documents, but later they shared it with the Kún family from Rozsály, the Darahy family and the Berei family of the Csák clan. It is likely, that during the 12th century a church had been built on this property of the Kaplony clan, Simon was the minister of this church, and, according to the

record of the Papal Tithe from the years 1332-1334, he was one of those who paid the smallest amount of money in the archdeaconry of Szatmár. In 1338, there was an agreement between the wife of János Balkányi of the Gutkeled clan and Miklós Terebesi of Csák clan, which said that the church was dedicated to the Holy Spirit and its gift belongs to the latter one. The church was mentioned again in 1428, in a papal supplication.

Bere lakossága földesuraival együtt a XVI. század derekán csatlakozhatott a hitújításhoz, református egyházközsége a Középszolnoki Egyházmegyehez tartozott. Önálló egyházközséggéként 1604-ben említik először, első név szerint ismert lelkészére Ardaí Mihályra 1652-ből van adatunk. Bere a 19. században vált az Nagykárolyi Egyházmegye részévé.

Az épületről csak a közhelyben derült ki, hogy új keletű köntöse alatt középkori falak is rejtoznak. A téglalap alaprajzú hajóból, négyzetes déli hajóból-vitményből és nyugati toronyból álló téglapélelnek alig egy negyednyi részét képezi az a két falszakasz, melyről a 2010-ben végzett falkutatás mutatta ki, hogy egy román kori hajó két hosszanti falából maradt meg. A 2012-2013 között végzett falszövet vizsgálatok és régészeti kutatások alapján körülbelül a nyugati rész elrendezése valamint az egész templom térszerkezete. A mai Partium egyik legkisebb méretű, de ugyanakkor viszonylag összetett térelrendezésű középkori temploma a berei.

Populația din Berea, împreună cu proprietarii săi a aderat la Reformă probabil pe la mijlocul secolului al XVI-lea, comunitatea fiind inclusă în Protopopiatul Solnocul de Mijloc. Este menționată ca și parohie de sine stătătoare pentru prima dată în 1604, primul său preot cunoscut după nume, Mihály Ardaí, fiind amintit în 1652. În secolul al XIX-lea, Berea a devenit parte a Protopopiatului de Carei.

De curând s-a dovedit despre biserică reformată din Berea faptul că sub veșmintele sale mai noi se ascund și ziduri medievale. Cele două fragmente de zid despre care cercetarea de parament executată în 2010 a demonstrat că sunt vestigiile a doi pereți longitudinali ai unei nave din perioada romanică, reprezentă abia un sfert din edificiul de cărămidă compus din navă, un portic sudic și turnul vestic.

 At the end of the 16th century the population of Berea and its landlords joined the Protestant Reformation and the Protestant congregation belonged to the Presbytery of Solnoci de Mijloc. In 1604, it was mentioned as an independent congregation for the first time, its first known minister was Mihály Ardaí in 1652, and its civil registers were recorded since 1765. In the 19th century, Berea became part of the Presbytery of Carei.

It was recently discovered that walls dating back to the medieval period were hiding under the modern surface. This brick building consists of a nave with a rectangular ground-plan, a square-

A földsínten a karzatalj három dongaboltozatra illetve két árkádpillérre támaszkodott eredetileg. A karzatra az északi fal vastagságában kialakított keskeny lépcső vezetett. XIX. századi adatok alapján feltételezhető, hogy a karzat középső szakasza fölött egy kisebb torony emelkedhetett. A temp-

lomnak nyújtott, félkörívesen záródó szentélye volt. Félköríves a déli kapuja is – amelyből csak egy részlet maradt meg – illetve a karzatot megvilágító keskeny ablak is. Egy ezzel majdnem azonos méretű és alaprajzú régebbi templom alapjai is előkerültek a padozat alól.

În urma cercetărilor de parament și a săpăturilor arheologice efectuate în 2012-2013 s-a conturat configurația părții apusene, precum și planimetria întregii biserici. Biserică din Berea dezvelită astfel era una dintre cele mai mici biserici medievale din vestul țării, dar înzestrată cu o structură spațială relativ complexă.

La parter, tribuna vestică se sprijinea inițial pe trei arcade semicirculare, respectiv pe doi stâlpi. Accesul către tribune se făcea prin trepte înguste realizate în grosimea zidului nordic. Pe baza unor informații din secolul al XIX-lea se presupune că deasupra tribunei se ridica un turn de mici dimensiuni.

A rendkívül kisméretű középkori templom a XVI-II. század elején már szűknek bizonyult a református gyülekezet számára, ezért 1733-ban a keleti részeket lebontva a hajót meghosszabbították, és egységes, tagolatlan belterűvé alakították, majd 1830-ban tovább bővítették déli irányban. Az 1860-as években emelték a klasszicizáló homlokzatú

tornyot, melynek valószínűleg a középkori karzat is áldozatául esett.

Egy Kötönyeges Mária ábrázoló Zsigmond-kori freskó 1993-ban, a templombelsőben végzett tatarozás alkalmával bukkant elő a vakolat alól, majd 2012-ben egy nagyobb méretű, XIII. századi Krisztus Színeváltozása ábrázolás fragmentumai.

Biserica avea un cor, încheiat cu o absidă semicirculară, un portal sudic – din care s-a păstrat doar un fragment – și era luminat de ferestre mici și înguste. Sub podea au fost identificate fundațiile unei biserici mai vechi, de proporții și planimetrie aproape identice.

Biserica medievală de dimensiuni extrem de reduse s-a dovedit încă de la începutul secolului al XVIII-lea a fi neîncăpătoare pentru enoriași reformați, motiv pentru care în 1730 au prelungit nava demolând părțile răsăritene, transformând-o într-un spațiu interior unitar, apoi, în 1830 au extins-o în continuare spre sud. Turnul clasicizant a fost ridicat în anii 1850, sacrificându-se vechea tribună medievală.

Originally, the bottom of the gallery situated on the ground floor was held by three barrel vaults and two arcade pillars. The narrow staircase built in the depth of the northern walls led to the gallery. According to the information from the 19th century, a small tower was erected above the middle part of the gallery.

The church had an elongated, round-arched apse, the southern door was also round-arched – only a part of it is still existing – and its windows were narrow and short. The foundations of another church having almost the same dimensions and ground-plan were found under the floor.

At the beginning of the 18th century, the very small medieval church seemed to be not large enough for the Reformed congregation, so in 1733 the eastern parts were demolished and the nave was extended and got a uniformed, single-bayed interior, then in 1830 it was also expanded southward. In the 1860s a tower with a classicized facade was erected and during process the medieval gallery was probably demolished.

A mural illustrating *Holy Mary with the Cloak*, painted during the reign of King Sigismund of Luxembourg, was discovered under the plaster in 1993, during a restoration carried out inside the building, and in 2012 the fragments of the picture illustrating the *Transfiguration of Jesus Christ* were found. Illustrating a typically Byzantine theme, for example the *Transfiguratio Domini* (*Transfiguration of Jesus Christ*) was really rare in the medieval western fine art. The picture created probably in the 13th century, illustrates the moment when Jesus took up three of his apostles – Peter, John and Jacob – to a high mountain not long before his crucifixion and “he transformed before their eyes: his face was shining like the sun and his clothes were shining white as light. And suddenly, Moses and Elijah appeared in the front of them as they started to talk to Jesus.”

In 2013, during the renovation, the whole interior and exterior of the building was renewed and the discovered medieval mural fragments were exhibited. Despite the fact that only one quarter of the building dates from the medieval period, it is one of the most fascinating churches of Satu Mare county and also the only one, which has a mural.

A középkori nyugati képzőművészetben viszonylag ritka, kifejezetten bizánci témajú ábrázolás, a *Transfiguratio Domini* azt a momentumot örököli meg, amikor nem sokkal a keresztre feszítés előtt Jézus felvitt hármat az apostolok közül – Pétert, Jánost és Jakabot – egy magas hegyre, és „szemük láttára elváltozott: arca fényelt, mint a nap, ruhája pedig fehéren ragyogott, mint a fény. És íme, megjelent előttük Mózes és Illés, és beszélgettek Jézussal.”

A 2013-ban lezajlott helyreállítás során a templom egész külsője és belseje megújult és bemutatásra kerültek az előkerült középkori részletek. Annak ellenére, hogy a templomának minden össze egy negyede középkori, Szatmár megye egyik legérdekesebb, egyúttal egyetlen falképet is őrző temploma a berei.

O frescă reprezentând-o pe Maica Protectoare a ieșit la iveală de sub tencuială în 1993, iar în 2012 au fost descoperite fragmentele unei scene a Schimbării la față a lui Hristos, databile în secolul al XI-II-lea. Reprezentarea temei tipic bizantine, relativ rară în arta plastică apuseană medievală a *Transfiguratio Domini* imortalizează momentul când, cu puțin timp înainte de crucificare, Isus i-a dus pe trei dintre apostoli – Petru, Ioan și Iacob – pe un munte înalt, „și S-a schimbat la față, înaintea lor, și a strălucit fața Lui ca soarele, iar veșmintele Lui s-au făcut albe ca lumina. Și iată, Moise și Ilie s-au arătat lor, vorbind cu Isus.”

În cursul lucrărilor de renovare din 2013, întreaga biserică s-a reinnoit în interior și la exterior, punându-se în valoare detaliile medievale descoperite. În ciuda faptului că doar un sfert din structura sa este medievală, biserică din Berea este una dintre cele mai interesante lăcașe de cult din județul Satu Mare, totodată și singura care păstrează o pictură murală medievală.

DRUMUL BISERICILOR MEDIEVALE KÖZÉPKORI TEMPLOMOK ÚTJA

SLOVACIA

SZLÓVÉG

Tiszánáhi
Református
Egyházköreinek

Királyhágomelléti
Református
Egyházköreinek

SZSBBMÚHU

TRASEU TURISTIC PRINTE MONUMENTE ISTORICE DIN REGIUNEA PARTIUM PARTIUM ÖRÖKSÉGTÚRA

DRUMUL BISERICILOR MEDIEVALE BAUJ LENTEN

Circuitul bisericilor medievale prezintă moștenirea culturală și religioasă a unei regiuni ce se compune din nord-estul Ungariei, Transcarpația și partea nord-vestică a României.

Acest circuit turistic tematic a cunoscut în ultima perioadă o dezvoltare dinamică, devenind astăzi unul dintre cele mai importante circuite tematice din Basinul Carpatice. Circuitul bisericilor medievale este diversificat prin rute tematice, care leagă cele mai spectaculoase elemente de patrimoniu cultural din zonele Tisaii Superioare, Nyírség și nord-vestul României. Aceste tururi ale moșnenitii sunt de fapt rute turistice care oferă sprinjini pentru descoperirea valorilor de aleasă. Traseul, pus în evidență și construit din nord-estul Bazinului Carpatice. El este un totodată rute de plăiere și cultură printre reclivele tradiționale, felicitatele naturii, locuri memoriale ale istoriei și literaturii bisericiei, cetăți și castele medievale sau edificii de arhitectură populare. Unele se pot parcurge într-o singură zi, dar există și rute cu durată a trei-patru zile. Parcurgerea acestora este

KÖZÉPKORI TEMPLOMOK ÚTA

A Középkori templomok útja Eszakkelet-Magyarország, Kárpátalja, valamint a

Portugáliai északi részének középkori egyháza és kulturális örökségtámfutása be-

A Középkori templomok útja örökségtámfutás széglevek, amelyek a Felső-Tisza-völgy, a Nyírség és a Portugáliai északi részének örökségeit tiszta-

lancra. Az örökségtámfutás olyan turátronvonalak amelyek segítséget nyújtanak a természet és az ember által teremtett kaprászatos szépségi értékek felidézé-

séhez a Kárpát-medence északkeleti részén. Az örökségtámfutás segítsége a kultúra és az emberek közötti köztörökítést, a természetet relkumulál, a történelem-

jegyek és a népi építészeti emlékek között. Vanak örökségtámfutás, amelyek segíteni

népon át tart. Bejárásukat autóval-busszal de leginkább kerékpárral ajánlják.

Kéréssek, kövessék bennünket, csatlakozzon hozzáink és mi segítsük meg-

vezni, megszervezni és felhívjuk tenni az Ön örökségtámfutáját.

Informații suplimentare:
Toate bii informațio:

www.tempiomutu.hu

[https://www.facebook.com/kozepkoritemplomokutja](http://www.facebook.com/kozepkoritemplomokutja)

<https://www.youtube.com/user/tempiomutu>

Magyarország Rámonia
Három Atyaiós Egyházmegyei
Program 2007-2013
Programul de Cooperare

Ungaria România 2007-2013
Continutul acestor publicații nu reflectă în mod necesar poziția oficială a Uniunii Europene.

Jelen kiadvány tartama nem feltétlenül tükröz az Európai Uniune hivatalos álláspontját.

EN

HU

RO

47°30'

48°30'

49°30'

50°30'

51°30'

52°30'

53°30'

54°30'

55°30'

56°30'

57°30'

58°30'

59°30'

60°30'

61°30'

62°30'

63°30'

64°30'

65°30'

66°30'

67°30'

68°30'

69°30'

70°30'

71°30'

72°30'

73°30'

74°30'

75°30'

76°30'

77°30'

78°30'

79°30'

80°30'

81°30'

82°30'

83°30'

84°30'

85°30'

86°30'

87°30'

88°30'

89°30'

90°30'

91°30'

92°30'

93°30'

94°30'

95°30'

96°30'

97°30'

98°30'

99°30'

100°30'

101°30'

102°30'

103°30'

104°30'

105°30'

106°30'

107°30'

108°30'

109°30'

110°30'

111°30'

112°30'

113°30'

114°30'

115°30'

116°30'

117°30'

118°30'

119°30'

120°30'

121°30'

122°30'

123°30'

124°30'

125°30'

126°30'

127°30'

128°30'

129°30'

130°30'

131°30'

132°30'

133°30'

134°30'

135°30'

136°30'

137°30'

138°30'

139°30'

140°30'

141°30'

142°30'

143°30'

144°30'

145°30'

146°30'

147°30'

148°30'

149°30'

150°30'

151°30'

152°30'

153°30'

154°30'

155°30'

156°30'

157°30'

158°30'

159°30'

160°30'

161°30'

162°30'

163°30'

164°30'

165°30'

166°30'

167°30'

168°30'

169°30'

170°30'

171°30'

172°30'

173°30'

174°30'

175°30'

176°30'

177°30'

178°30'

179°30'

180°30'

181°30'

182°30'

183°30'

184°30'

185°30'

186°30'

187°30'

188°30'

189°30'

190°30'

191°30'

192°30'

193°30'

194°30'

195°30'

196°30'

197°30'

198°30'

199°30'

200°30'

201°30'

202°30'

203°30'

204°30'

205°30'

206°30'

207°30'

208°30'

209°30'

210°30'

211°30'

212°30'

213°30'

214°30'

215°30'

216°30'

217°30'

218°30'

219°30'

220°30'

221°30'

222°30'

223°30'

224°30'

225°30'

226°30'

227°30'

228°30'

229°30'

230°30'

231°30'

232°30'

233°30'

234°30'

235°30'

236°30'

237°30'

238°30'

239°30'

240°30'

241°30'

242°30'

243°30'

244°30'

245°30'

246°30'

247°30'

248°30'

249°30'

250°30'

251°30'

252°30'

253°30'

254°30'

255°30'

256°30'

257°30'

258°30'

259°30'

260°30'

261°30'

262°30'

263°30'

264°30'

265°30'

266°30'

267°30'

268°30'

269°30'

270°30'

271°30'

272°30'

273°30'

274°30'

275°30'

276°30'

277°30'

278°30'

279°30'

280°30'

281°30'

282°30'

283°30'

284°30'

285°30'